

JAARVERSLAG 2023

INLEIDING

In 2018 is de Stichting Joods Erfgoed Harderwijk opgericht. De jaren 2018, 2019 en begin 2020 stonden in het teken van het ontwikkelen van de digitale expositie, te weten de animatiefilmpjes over de gebouwen en de documentaire over de Joodse Harderwijkers. De animatiefilmpjes waren in 2019 gedeeltelijk al te zien en de documentaire is in januari 2020 in première gegaan.

Daarna viel alles stil vanwege de Covid-pandemie.

In 2022 werd een herstart mogelijk. Voorzichtig kon de draad weer opgepakt worden en de expositie ging weer open. De vrijwilligers stelden zich gelukkig weer beschikbaar.

DE WERKZAAMHEDEN IN 2023.

1. Kwaliteitsverbetering van de expositie en van de inrichting van de ruimte.

In 2022 is een begin gemaakt met het ontwikkelen van plannen voor een kwaliteitsslag. De expositie moet aantrekkelijker en het gebouw vraagt om onderhoud en duurzaamheidsmaatregelen. In 2022 zijn hierover diverse gesprekken gevoerd, o.a. ook met de directeur van het Stedsmuseum. Zij adviseerde contact te zoeken met bureau Kinkorn. Dit bureau is immers ook betrokken bij de belevingsroute “Het Joodse Verhaal”, welke door het toeristenbureau “Veluwe op 1” in opdracht van de provincie ontwikkeld wordt. De 6 Noord Veluwe gemeenten die aan de spoorlijn Amsterdam-Westerbork liggen, gaan samen “het lokale Joodse verhaal” vertellen. Het Westerborkpad vormt de verbindende schakel. In elke gemeente wordt een belevingsobject geplaatst dat verwijst naar de plaatselijke Joodse gemeenschap. Ook in Harderwijk zal een object geplaatst worden.

Kwaliteitsslag

In 2022 startte de eerste gesprekken met dit projectbureau Kinkorn. Om tot een gedegen plan te komen, moest er gewerkt worden aan een bidbook, een uitvoeringsplan dat gestoeld is op diverse onderzoeken. De provincie was bereid ongeveer 50% van de kosten om tot een bidbook te komen te subsidiëren. De andere 50% moest elders gevonden worden. De gemeente was bereid een deel bij te dragen en ook de JHS BV droeg bij. De Stichting Stedsmuseum Harderwijk en de Stichting Joods Erfgoed zorgden voor een sluitende financiering.

De provincie stelde bij de toekenning als voorwaarde dat er ook een onderzoek onder jongeren uitgevoerd zou worden. Hoe staan zij in deze verhalen? Kennen zij de geschiedenis? Hoe willen ze aangesproken worden?

Het bidbook

In september 2023 (na de subsidietoekenning door de gemeente) kon de planontwikkeling starten. Het plan moest voldoen aan drie voorwaarden.

1. De synagoge (huis van samenkomst) moet een plaats blijven voor ontmoeting
2. Educatie moet een belangrijk onderdeel worden van de expositie. Het doel is: Jongeren maar ook oudere bezoekers laten beleven en invoelen wat het betekent om “uitgesloten” te worden, apart gezet. En waartoe uitsluiting kan leiden. Dat heeft het Joodse verhaal ons geleerd.
3. Herinneren en herdenken. De synagoge moet een plaats blijven waar we herinnerd worden aan die Harderwijkse gemeenschap die er eens was, maar er niet meer is. Joden, inwoners van Harderwijk, die leefden zoals jij en ik. En een plek waar kennis te vinden is.

De onderzoeken moeten zich richten op:

1. De historische waarde van het gebouw en de mogelijke aanwezigheid van restanten van het mikwe.
2. Verduurzaming van het gebouw en de kosten ervan.
3. Aanpassen en herinrichten van de ontmoetingsruimte. Toegankelijkheid verbeteren.
4. De inrichting van de expositie moet aansluiten op de belevingswereld van jongeren. Daarvoor moet onderzoek gedaan worden naar de kennis van de Holocaust, de beleving ervan en naar antisemitische gevoelens onder jongeren, naar discrimineren en uitsluiten. En een antwoord geven op de vraag welke vormen van exposeren en beleven hen zou aanspreken.

Nadat de financiering in september 2023 rond was, kon het onderzoek starten en leverde het de volgende resultaten op:

Ad 1.

Jojanneke van Clarijs heeft het bouwhistorisch onderzoek gedaan en is tot de conclusie gekomen dat er geen wetenschappelijk bewijs is voor de aanwezigheid van (restanten van) een mikwe. De synagoge is een rijksmonument, daar zal rekening mee gehouden moeten worden.

Ad 2 en 3

Kooij en Dekker hebben een rapport geschreven over de bouwkundige wensen en mogelijkheden en een berekening gemaakt.

Ad 4

Bureau Kinkorn heeft aan bureau Morrow de opdracht gegeven een onderzoek te doen onder jongeren. Gezamenlijk hebben zij met het bestuur van de stichting, op basis van de uitkomsten van dit onderzoek, een voorstel gedaan voor de invulling van de experience.

De resultaten zijn verwerkt in het bidbook. Eind januari 2024 kon het onder de titel “Antisemitisme experience”, gepresenteerd worden aan de subsidieverstekkers: de gemeente en de provincie.

Dit bidbook vormt de basis voor verdere stappen. Voordat die stappen gezet kunnen worden, moet er financiering gezocht worden.

Het jaar 2024 zal in het teken staan van het opstellen van een plan van aanpak en het vinden van financiering.

2. De stichting de Oude Synagoge, het inloophuis.

Begin 2023 zijn gesprekken gestart met het bestuur van het inloophuis over de plannen. De Stichting Joods Erfgoed huurt immers de ruimte van de Stichting de Oude Synagoge. Het bestuur van het inloophuis, Stichting de Oude Synagoge, werd uitgenodigd de gesprekken met architect en bureau Kinkorn bij te wonen. Gedurende deze gesprekken groeide de wens om als één organisatie/rechtspersoon verder te gaan. De drie doelstellingen vallen goed samen, te weten: ontmoeten, herdenken en educatie. Voor de toekomst geeft één organisatie een steviger fundament. Hoe dit vorm kan krijgen, wordt in de komende tijd uitgewerkt. De besturen hebben zich uitgesproken om in

2024 eerst een intentieverklaring te tekenen. Op basis daarvan kunnen de vervolgstappen gezet worden.

3. Doorgaande activiteiten 2023, educatie en documentatie

a. De expositie

Vanaf begin mei 2023 tot eind oktober 2023 is de expositie 3 of 4 middagen (schoolvakanties) bemenst geweest. Een groep van plm. 20 vrijwilligers heeft een kleine 650 bezoekers ontvangen. Op de Open Monumentendagen bezochten nog eens 150 bezoekers de expositie.

Er werden verhalen verteld en ervaringen gedeeld. In het gastenboek lezen we: *"Interessant (...) het filmpje laat mooi zien hoe dit mooie gebouw er uit gezien heeft"* en *"Het was voor ons een verrassende ervaring (...) een geslaagd bezoek aan dat kleine, specifieke museum."*

Ook buiten de formele openingstijden konden geïnteresseerden de expositie bekijken. Het Westerborkpad loopt langs de synagoge. Als wandelaars in Harderwijk een traject van het Westerborkpad starten, kunnen ze vaak op eigen gelegenheid een kijkje nemen bij de expositie, dankzij de goede samenwerking met het inloophuis. Het audiovisueel materiaal vertelt het verhaal. Er zijn zo'n 50 wandelaars gesignaleerd, tijdens de opening van het inloophuis, maar ongetwijfeld zijn er ook wandelaars aan hun aandacht ontsnapt.

In de eerste helft van 2023 hebben de raadsfracties een bezoek gebracht aan de synagoge. De fracties tonen zich positief over de voorgestelde plannen. Zij hebben de daad bij het woord gevoegd door een geldbedrag beschikbaar te stellen voor het opstellen van het bidbook.

In het najaar heeft burgemeester Jool kennism gemaakt met de stichting. Hij bracht samen met wethouder Pijnenburg een bezoek aan de synagoge.

Het bestuur heeft meerdere groepen ontvangen die een kijkje wilde nemen. Ook zijn er diverse lezingen verzorgd en hebben rond de 5 mei viering enkele basisschoolklassen de expositie bezocht.

b. De gemeente Harderwijk herdenkt

De gemeente heeft een kunstwerk laten maken ter herdenking van de 99 slachtoffers uit Harderwijk die genoemd zijn op het Holocaust

namenmonument. Jeanette Simone van der Meij kreeg de opdracht. Haar kunstwerk telt – volgens Joodse traditie: 99 steentjes, ter herinnering aan de 99 namen van slachtoffers van de Holocaust. (Joden leggen geen bloemen, maar steentjes op een graf) De titel is: "Zonder morgen". Voor deze 99 mensen is er geen morgen meer.

Het kunstwerk is tijdens de herdenking eind januari onthuld.

Enkele weken eerder had een groep Harderwijkers o.l.v. de burgemeester Harm Jan van Schaik het Holocaust namenmonument in Amsterdam bezocht. Ook enkele leerlingen van het Morgencollege waren daarbij. Lody vd Kamp leidde hen rond.

c. Samenwerken versterken met organisaties

- Stadsmuseum Harderwijk

Er was al een goede samenwerking met het Stadsmuseum, deze is door de plannen m.b.t. tot de kwaliteitsslag versterkt.

- Stadsgidsen

De beide organisaties voor rondleidingen in de stad, te weten Het Stadsgilde Harderwijk en Rondeel, hebben een bezoek gebracht aan de synagoge en nemen dit gebouw met haar geschiedenis mee in hun rondleidingen.

- De historische vereniging Herderewich is vertegenwoordigd in het bestuur van SJEH.

- Viering 80 jaar vrijheid in Harderwijk.
SJEH is betrokken bij de organisatie van de viering van de bevrijding in 2025
- Syneon
SJEH is lid van het netwerk SYNEON, een samenwerkingsverband tussen synagogen in Noord en Oost-Nederland. De verschillende organisaties ontmoeten elkaar jaarlijks en hebben veel digitale uitwisseling over hun activiteiten.
Het contact met de Sjoel in Elburg is intensiever.
- Samenwerken met Joodse organisaties op de NW Veluwe
Veluwe Remembers is onderdeel van Gelderse toeristenorganisatie en bevordert het herinneringstoerisme, waaronder de herdenking van de gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog
In het kader van tachtig jaar vrijheid in 2025 zoeken de Joodse organisaties in de 6 Noord-Veluwsche gemeenten elkaar op, o.a. in het kader van **Veluwe Remembers**. Ook de gemeente Apeldoorn, met het Apeldoornsche Bos, een herinneringscentrum in Apeldoorn, is hierbij betrokken. Er wordt overlegd over en gewerkt aan het indienen van gezamenlijke plannen. Daarnaast wordt er in het kader van het programma Vrijheid wordt een beleevingsroute opgezet. (Zie hierboven)
- Samenwerking met Cultuurland, Regionaal Erfgoed
Cultuurland organiseert de lessen voor het basisonderwijs. In regionaal verband wordt er een lesprogramma erfgoed ontwikkeld. Via Cultuurland doet de Stichting Joods Erfgoed daar aan mee. Voor het Regionaal Erfgoed Congres in november heeft ook de SJEH een workshop gegeven.

d. Communicatie en PR

SJEH is begonnen met het uitgeven van digitale nieuwsbrieven. Er zijn plm. 120 mailadressen, waar de nieuwsbrief komt. In 2023 zijn er 5 nieuwsbrieven uitgegaan.

Daarnaast beheert SJEH een website: www.sjeh.nl Er is een facebookpagina aangemaakt. De activiteiten op de sociale media kunnen wel beter.

e. Heruitgave “Joodse Harderwijkers”

Dit boek is zo goed als uitverkocht. Het vormt de basis voor de activiteiten die ontwikkeld worden, met name voor de opstelling van het bidboek. De auteur Anton Daniëls werkt aan een herziene uitgave. De journalist (tevens historicus) Jan Ruijter verzorgt de redactie. Schrijver en redacteur hopen eind 2024 het boek herschreven te hebben. Daarna volgt de uitgave.

f. Ontrechting en rechtsherstel, roofgoed.

Op 21 februari 2023 is het onderzoek naar roofgoed afgerond. Rudolf Bosch, directeur Streekarchivariaat, heeft het rapport aangeboden aan het College van B&W dat in opdracht van de Raad dit onderzoek heeft laten uitvoeren. De raad heeft het rapport ontvangen. Enkele zinnen uit de conclusies:

We kunnen ... vaststellen dat de systematische ontrechting, roof en vervolging van de Joden in Harderwijk diepe sporen heeft nagelaten. (...)

De gemeente was dan wel niet actief betrokken bij de handel in Joods vastgoed en ander bezit, het heeft deze praktijken zonder meer gefaciliteerd en deze in dienst van de bezetter ook ten uitvoer gebracht. Ook in het naoorlogse rechtsherstel heeft de gemeente Harderwijk steken laten vallen. Dit geldt (...) voor de wijze waarop vooral de Commissie voor advies en bijstand (die) is omgegaan met de overlevenden van de Holocaust.

Tenslotte

Er gebeurt veel (en terecht) rondom het herdenken van en herinneren aan de Harderwijkse Joodse samenleving. De Stichting Joods Erfgoed hoopt in 2024 verdere stappen te kunnen zetten.

HET BESTUUR

Voorzitter/secretaris: Matty Moggré

Inhoudelijk verantwoordelijk: Anton Daniëls

Penningmeester: Herman van Splunter

Coördinatie vrijwilligers en bezoeken: Albert Bos.

STICHTING JOODS ERFGOED IN CIJFERS

Aantal vrienden (nieuwsbrief	120
Aantal vrijwilligers	18
vrijwilligersbijeenkomsten	3
Geregistreerde bezoekers	650
Gesignaleerde Westerborkpad wandelaars	50
Bezoek van schoolklassen (po)	6
Bezoek van groepen (max. 30 deeln)	8
Bezoek Amsterdam, met o.a. leerlingen VMBO	5
Verzorgde lezingen	4
Gastvrije ontvangst – open middagen	Plm. 75